

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. ונכפה כמומין שבסתר דמי ... דקביע ליה זמן אבל לא קביע ליה כמומין שבגלוי דמי
1
- ב. האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא.....2
- ג. ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פולפוס והמקמץ והמצרף נחושת והבורסי .. משנישאו נולדו ... מקבלת היא על כרחה חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו.....2
- ד. בבורסי אחד שמת והיה לו אח בורסי ... יכולה היא שתאמר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל.....4
- ה. האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן ... עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון.....5
- ו. אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר.....6
- ז. נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו.....7
- ח. הא והא בשומי.....10
- הדרן עלך המדיר את אשתו.....11

דף עז.

א. ונכפה כמומין שבסתר דמי ... דקביע ליה זמן אבל לא קביע ליה כמומין שבגלוי דמי

נכפה כלומר חולה במחלת הנפילה¹, אם הוא² לזמן קבוע הרי זה מום שבסתר, שבזמן הקבוע לה היא מחביאה את עצמה במקום מיוחד עד יעבור זעם ולא נודע לשום אדם, ואם אינו לזמן קבוע הרי זה מום שבגלוי שהרי לא היתה יכולה.

ולפיכך נכפה לעתים³ ידועים הרי הוא כמומין שבסתר, ותצא בלא כתובה, אבל כמומין שבגלוי אינו יכול לטעון, שחזקתו ששמע ונתפיים

¹ רש"י בסוגייתנו

² שו"ע ונו"כ אבהע"ז למ ד

³ שו"ע ונו"כ קיז ה

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

יש אומרים דנכפה וריח הפה אין חילוק בין יש מרחץ בעיר או לא, שאלו השנים אי אפשר לו לבודקם במרחץ.

ב. האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא

למרות שמומים באשה הנם עילה לגירושין ללא כתובה, מומים שבאיש אינם עילה לגירושין⁴ ומפני מומין שבו אין כופין אותו להוציא.

ולא רק בהיו בו קודם שנשאה וידעה דסברה וקבלה, אלא אפילו נולדו בו אחר שנשאה בין מומין קטנים ובין מומין גדולים כגון נסמית עינו או נקטעה ידו או רגלו ולא רצתה אשתו לישב עמו, אין כופין להוציא ולא ליתן כתובה שמזלה גרם לבה, ואין באלו משום מיאוס ולא משום שמא תמות ברעב, לפיכך אם תרצה תשב תחתיו, ואם לא רצתה דינה כדין מורדת.

יש אומרים במה דברים אמורים בעין אחת או יד אחת או רגל אחת, אבל נסמו שתי עיניו או נקטעו שתי ידיו או שתי רגליו, אפילו אחר הנישואין⁵ וכופין אותו להוציא וליתן כתובה, מפני שהוא כעבר ובטל מן העולם ואין דעתה סובלתו, ואין נוהגין כן⁶.

היה בו חולי נכפה⁷ יש אומרים שאין זה מום ואין כופין אותו להוציא, שמא אינה מקפדת⁸ משום שאשה בכל שהו נחא לה⁹, ומכל מקום גם לא נכוף אותה להיות עמו כיון שהיא טוענת שלא תוכל לסובלו לא משוינן לה כשבויה, ויש אומרים שהוא מום וכופין אותו לגרש. וודאי שאם הרופאים אמרו נואש, אם יראה בעיני חכמי הדור שנכוף אותו לגרש. כך ינהגו¹⁰.

ג. ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליוס והמקמץ והמצרף נחושת והבורסי .. משנישאו נולדו ... מקבלת היא על כרחה חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו

⁴ שו"ע ונו"כ שם קנ"ד

⁵ ט"ז שם ג מהמהרש"ל

⁶ לבוש וביאור הגר"א טז

⁷ שו"ע ונו"כ שם ה

⁸ ודוקא דאין סכנה בדבר אם משמשת עם בעל נכפה דאם היה סכנה בדבר כופין אותו להוציא כמש"נ בשם

מהרמ"ט. ב"ש ט ובאה"ט יב

⁹ ב"ש שם ט

¹⁰ באה"ט שם יג מכנה"ג

הלכות הדרה היומי

מסכת כתובות

הרבו¹¹ חשו חכמים לתקנת בנות ישראל שלא יהו יושבות תחת בעליהן וליבעל לשנוי לה בעל כרחיה, כשבוייה, ועוד לפעמים יגרם חורבן מכך שתצא לתרבות רעה כשתראה שלא תוכל ליפטר מבעלה, לפיכך אמרו אלו הן שכופין אותם בשומים¹² להוציא וליתן כתובה, אולם אין לה תוספת כתובה¹³, מוכה שחין, ומי שנולד לו ריח הפה או ריח החוטם, ויש סרחון חזק וקשה עד שאין האדם יכול לסובלו¹⁴, או שחזר להיות מקבץ צואת כלבים לצורך כביסה ועיבוד עורות¹⁵, או בורסקי, כלומר מעבד עורות, או להיות מחתך נחושת מעיקרו כלומר כורה נחושת¹⁶.

במה דברים אמורים שנולד בו אחד מכל אלו אחר שנשאה, אבל אם היו בו קודם שנשאה והיא ידעה בהן ונישאת לו סתם אין כופין אותו להוציא שסברה וקבלה, אולם אין לה דין מורדת אם אין רצונה לדור עמו¹⁷, חוץ ממוכה שחין שאפילו התנה עמה תחלה בפירוש ונתרצית ונישאת לו על מנת כן, אפילו הכי כופין אותו להוציא, שיכולה לומר סבורה הייתי לקבל ולא אוכל¹⁸.

ולא עוד אלא שבכולם אם היא רוצה לשבת תחתיו הרשות בידה, חוץ ממוכה שחין שאפילו רוצה לישב עמו עוד אין שומעין לה, אלא מפרישין אותם בעל כרחם, מפני שהתשמיש קשה לו שהוא ממיקתו, כלומר שברשו נמוק ומתמסמס ונופל חתיכות חתיכות ואם אמרה אשב עמו בעדים¹⁹ כדי שלא יבא עלי, שומעין לה.

¹¹ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קנד א

¹² והא דכופין היינו כשאנו רוצה לגרש כלל אבל אם רוצה לגרש בתנאי אין כופין רשד"ם הא"ה ס"ס מ"א. כל היכא דכופין להוציא ולתת כתובה אם לא יכפוהו להוציא כגון דליכא קמן והאשה תובעת גיטה וכתובתה, ב"ד יורדין לנכסיו ומגבין לה הרד"ך בית ב' חדר יו"ד. באה"ט שם א

¹³ ב"ש שם א

¹⁴ פ"ת שם א

¹⁵ עיין בתשו' כנסת יחזקאל סימן ע"ד באיש אחד שאחר שנשאה אשה רצונו להיות סופר סת"ם ולעבד בעצמו הקלפים ומלאכה זו נעשה קצת ע"י צואת כלבים ואשתו מוחה בו בדין המתני' ואלו כופין להוציא מקמין כו' והאריך בזה ומסיק דאם הוא איש שלא יצלה למלאכה אחרת כ"א למלאכה זו אין אשתו יכולה למחות בפרט בעתים הללו שהמחיה קשה עלינו לפרנס ב"ב כו' וגם כי מלאכת שמים היא ורוצה לעבד לשמה ואינו מאמין לאחרים אם יש להבעל מחיה אחרת או יודע מלאכה אחרת לפרנס ביתו ודאי דיכולה לעכב עש"ה.

¹⁶ ט"ז שם א

¹⁷ שיש לה לומר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו א"י לקבל. ב"ש שם ב

¹⁸ מוכה שחין שאומר שנתרפא ואשתו אינה סומכת עליו יש להסתפק אי מהימנין ליה הר"א ששון סימן רי"ד.

¹⁹ ולא צריכין שיהיו העדים יושבין ושומרין כל הלילה אלא כדרך כל הישנים בבית א' סני הראנ"ח ח"א סימן

הלכות הדרף היומי

מסכת כתובות

הי' לו נגעים בפיו ומוציא ליחה סרוחה כופין אותו להוציא²⁰.

מי שמשתיין בתוך המטה ואינו מרגיש אין כופין אותו להוציא ואין כופין אותה להיות עמו²¹. כל מחלה שישכמו הרופאים שהתשמיש ממיקתו וגם יש בו מיאוס וסרחון חזק כופין אותו להוציא וכן בחולה מחלת נפילה אם התשמיש קשה לו מפרישין אותו ממנה²².

יש אומרים שמשומד כופין אותו על ידי גוים להוציא, ובלבד שיבטל הכפייה בשעת נתינת הגט שלא יהא גט מעושה. ויש חולקין ואומרים שאין כופין משומד או שאר עוברי על דת שיוציא, שאם הוא חוטא כנגד אביו שבשמים מה לה עליו, איהו דאפסיד אנפשיה וגופיה ויקבל עונשו, והיא לא תיענש בחטאו אלא אם כן הוא פושע כנגדה, כגון שמאכילה דבר איסור או שעבר על חרם ששעבד עצמו כנגדה שלא להקניטה ושלא להכותה, אז כופין אותו להוציא שאין דעתה סובלתו. וכן אם נודר ואינו מקיים שיגיע מזה צער לה, מפני שבעון הנדרים בנים מתים. והעיקר כדיעה ראשונה²³.

אשה שקובלת על בעלה שהוא רועה זונות²⁴, אם יש עדות בדבר שראו אותו עם מנאפים או שהודתה, ואומר עונתה לא יגרע ומה לה בכך, יש אומרים שכופין אותו להוציא שמצערה ולא תוכל לסבול. אבל אם נכריות מביאות לו ילדים ואומרים שהם ממנו, אין לחוש בשביל כך שמא משקרות הן ובעלילות באות עליו, או אינשי דלא מעלי הסיתוה.

ד. בבורסי אחד שמת והיה לו אח בורסי ... יכולה היא שתאמר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל

אשה²⁵ שהיו בבעלה אחד מכל אלו הנזכרים ולא גירשה וסברה וקיבלה, ומת ונפלה לפני אחיו ליבום, ויש בו גם כן אותו מום שהיה בבעלה, יכולה היא לומר לאחיך הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל, ויחלוץ ויתן לה כתובתה.

²⁰ הר"י אדרבי סימן מ"ב בבאה"ט שם ג

²¹ הרדב"ז ח"ב סימן ר"ס וכ"כ באר שבע דף ק"ב.

²² באה"ט שם

²³ עיין בתשו' מהר"ם אלשקר סימן ע"ג שפסק כדיעה ראשונה וכתב שם שדברי מהר"ם שכתב בפירוש שאין כופין דבריו במלין ברוב מנין ובנין וגם אין ראייתו מכרעת ע"ש. ועיין בספר בית מאיר האריך קצת ומסיים וז"ל לכן המוטב לענ"ד שלא לכפותו על הגט כי אם על החיוב מזונות ופרנסה או לתשלומין הנדוניא והכתובה עד שמכח זה בע"כ ירצה עצמו לגט ע"י פשרה קצת ובזה אין שום חשש ע"ל.

²⁴ ראובן שבא על א"א וחוזר בתשובה ואשתו תובעת ממנו גט וליתן לה כתובה. פסק חכם צבי בתשובתו סימן קל"ג דאין כופין אותו להוציא. דל"ד לרועה זונות דמוחק לכך ועומד במרדו ורועה זונות יאבד הון וסופו לא יהיה בידו לפרנסה משא"כ כאן דשב בתשובה ע"ש

²⁵ שו"ע ונו"כ שם ב וקסה ד

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ה. האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן ... עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון

אפילו עני²⁶ ביותר אינו יכול לפטור עצמו ממוזנות אשתו, ואפילו אין לו אלא מזון ליום אחד, יתן לה, או לכל הפחות יחלוק עמה.

יש אומרים²⁷ שאם הוא עני ביותר ואין לו לתת לאשתו אפילו לחם, כופין אותו להוציאה, ויש אומרים²⁸ שאין כופין אותו להוציאה.

²⁶ רמ"א שם ע"ג והוא מדברי הטור בשם הרמ"ה, וקמ"ל דלגבי מוזנות אשתו לא אמרינן שדינו כבע"ח שיש בו דין סידור שמשאירין לו מזונות לל' יום, דמוזנות חייב גמור עליו, ובעזר מקודש מסתפק אם צריך למכור בסותו כדי להאכילה, עיין שם

²⁷ שו"ע סימן ע"ס ע"ג, ותהא הכתובה חוב עליו עד שימצא ויתן, וכתבו הח"מ (סק"מ) והבי"ש (סק"ז) דמשמע דוקא כשאין לו אפילו לחם, אבל כשיש לו לחם אבל אין לו לפתן ושאר דברים אין כופין אותו, ובחידושי רעק"א כתב בשם כנה"ג שאפילו על שאר דברים כופין אותו להוציא, וכתב עוד בכנה"ג שאם יש לו מזונות לזמן מה, אין כופין אותו להוציא בשביל העתיד. ודעת השו"ע הוא דעת הרמב"ם (פי"ב מאישות הי"א), וביאר המ"מ בשם הרשב"א דע"כ לא נחלקו רב ושמואל באומר איני זן אם כופין אותו להוציא או כופין אותו ליתן מזונות, אלא כשיש לו, אבל כשאין לו לכו"ע כופין אותו להוציא, שהרי התחייב לזון, ואם אינו יכול יוציאנה ולא תתענה תחתיו, ועי' להלן מדברי החת"ס.

²⁸ רמ"א שם בשם ר"י בשם ר"ת בתשובה, וכתב דדמיא לבע"ח שאין לו לשלם שאין כופין אותו, ותמה בכ"מ דמה ענין זה לזה, דגבי בע"ח אין לנו תקנה בדבר מאחר שאין לו, משא"כ הכא הרי יכול להוציאנה, ובעינן זה כתב בפת"ש (סק"ג) בשם הבית מאיר שהוסיף שאם יוציאנה תוכל להנשא לאחר שיתן לה מזונות, ועוד כתב דדמיא למה שמצינו בסימן קנ"ד (סעיף ז') גבי נולדו בו מומין שיש מומין שכופין אותו להוציאה, אף על פי שאינו יכול.

ובשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"א סימן קלא [הראשון]) הביא החת"ס מחלוקת הרמב"ם ורבינו ירוחם אם כופין להוציא, ומה שהקשה רבינו ירוחם מבע"ח שאם אין לו פטור מלשלם, כתב החת"ס שהרשב"א מפרש הלכה זו כשהוא בריא ויכול להשכיר עצמו כדי להתפרנס ואינו רוצה, ולכן הוא פושע ולכו"ע כופין אותו להוציא, ולאידך גיסא מה שתירץ הכסף משנה דשאני בע"ח שאין לו תקנה, הסביר החת"ס דעת הרשב"א ורבינו ירוחם, דגם בבע"ח פסק השו"ע בהו"מ (סימן צ"ז סעיף טו) שאין כופין אותו להשכיר עצמו כדי לפרוע, והטעם דנכסיו נשתעבדו אבל לא גופו, וא"כ ה"נ אשתו כגופו ואיך נוציא ממנו אשתו בחוב מוזנותיו, אמנם יש לחלק דשאני הלואה שלהוצאה ניתנה ולא נשתעבד בגופו אלא בנכסיו, אבל בעל בחיוב מוזנות אשתו ה"ז כנשתעבד גופו, שהרי ע"ד כן נשאה, ולכן שפיר כופין אותו להוציא.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

אבל מי שיש לו ואינו נותן, לכו"ע²⁹ כופין אותו לתת לה מזונות, ואם יש לו נכסים יש אומרים שהרשות בידה למכור וליקח למזונותיה³⁰.

נחלקו הפוסקים³¹ אם כופין את הבעל להשכיר עצמו כפועל כדי לזון את אשתו, ואם אינו רוצה כופין אותו להוציא.

ו. אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתיני ולממזר

כהן שנשא אחת מהפסולות³², ואלו הן גרושה, חללה³³, זונה³⁴ או חלוצה, ובכהן גדול אלמנה, וכן אפילו ישראל שנשא ממזרת או ממזר שנא

²⁹ שו"ע סימן קנד סעיף ג, וכן משמע מדברי הרמב"ם (פי"ב מאישות הי"א) והפוסקים דהלכה כשמואל דעד שאתה כופהו להוציא כופין אותו לזון, ונראה שאם אי אפשר לכופו לזון לכו"ע כופין אותו להוציא, וכ"כ בשו"ת חת"ס דלעיל, ובבי"ש (סק"ה) כתב שמכיון שיש כמה פוסקים דס"ל דהלכתא כרב דכופין לגרש ולא כופין לזון, יש לומר שאם היא אינה רוצה לדור עמו אין דינה כמורדת, שיכולה לומר קים לי כהנך פוסקים, ועיי' פת"ש (שם סק"י).

³⁰ רמ"א סימן ע סעיף ג, והוא מדברי הרשב"א בתשובה (סימן תתצ) ועיין בתשובות מיימוני (נשים סימן לא) ובשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"א סימן קלו [הראשון]) לענין מכירת קרקע המשועבת לכתובתה כדי לזונה, ועיי' שו"ת רב פעלים (ח"ב אהע"ז סימן י) במי שנתחייב מזונות לאשתו, והוא טוען שיש בידה חפצים שלו, אם נזקקים תחלה לתביעתו להשביעה.

³¹ רמ"א סימן ע סעיף ג (וכתב בח"מ ס"ק יב שאפילו לתת לה לפי כבודת חייב), והוא מדברי התוס' (שם) בשם רבינו אליהו שמוכיח כן מהסוגיא, ועוד הרי כתב לה בכתובה ואנא אפלה ואיוון, כדי שיתחייב לעבוד, ובשם ר"ת כתבו דיש לדחות, ומה שהתחייב בכתובה ואנא אפלה, היינו לחרוש ולנכש ושאר עבודות קרקע כדי להביא מזונות, אבל להשכיר עצמו אינו חייב, ונראה שאף ר"ת לא פליג אלא להשכיר את עצמו כפועל שהוא בבחינת עבדות, אבל עבודה בקבלנות שאינו כפועל ועבד חייב לעסוק, דמ"ש עבודת קרקע משאר עבודות, אבל בב"י פירש בדעת ר"ת שדוקא דברים שדרך האדם לעשות בביתו כופין אותו, ונראה שכל שצריך לעשות חוץ לביתו אין כופין לדעת ר"ת, והמ"ז (סק"ד) כתב בשם מהר"ם שכל רבותינו שבצרפת נוהגים לפסוק בדעת רבינו אליהו, עיין שם, ובשער משפט (סימן צו סק"ג) כתב שאפילו לדעת רבינו אליהו אין כופין אותו לעשות מלאכה לפרוע חוב מזונות לשעבר, עיין שם, ועיין בשו"ת רדב"ז (ח"ג סימן תקסו) ובעזר מקודש (שם) האריך לדון אם חייב לחזור על הפתחים כדי לזון אשתו, וכתב דאע"ג דגבי תפילין פסקו שאינו חייב, אפשר דכיון שנבי שאר כסות כתוב בלשון לא תעשה, והרי כדי שלא לעבור על ל"ת חייב לבזבז כל ממונו, ועל כרחו יצטרך לחזור על הפתחים, אלא שאפשר שגם האשה תחזור על הפתחים, ואף על פי שעל הבעל מוטל לזונה, היינו כשיש לו, אבל כשצריך לחזור על הפתחים, הרי מלולא דגברא קשה מדאיתתא (כתובות דף כח ע"א), ועכ"פ צריכה לעזור לו בזה, וכן מסתפק אם צריך להשכיר עצמו כפועל כדי לקיים מצות עשה, ושוב מצדד לומר שאם היא באה ממשפחה מכובדת אינה צריכה לחזור על הפתחים, עיין שם באריכות, ועיין בשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"א סימן קלב).

³² שו"ע ונו"כ שם ו ובלבוש שם ובאר המים סי' נז

³³ אי זו היא חללה זו שנולדה מאיסורי כהונה וכן אחת מן הנשים האסורות לכהונה, שנבעלה לכהן נתחללה אבל הכהן עצמו שעבר העבירה לא נתחלל (רמב"ם איסורי ביאה פי"ט ה"א שו"ע אבהע"ז סי' ז סעי' יב יג)

³⁴ אי זו היא זונה, כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו איסור השוא לכל. (שו"ע אבהע"ז סי' ו סעי' ח)

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ישראלית וכן בנתינים ובכל חייבי לאוין או איסורי נישואין דרבנן³⁵, כופין אותו בשוטים ובמקלות כדי שיגרש, ואם עדיין עומד במרדו היו מחרימין אותו ומרדפין אותו בכל מיני הרדיפות שאפשר, ואם אי אפשר לכופו בשוטים, מחרימין אותו מיד וכל הנושא ונותן עמה³⁶ וכיוצא בחומרות אלו, עד שיגרשנה.

ז. נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו

כבר התבאר במסכת יבמות דף סד. שאם נשא אשה³⁷ ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה לו, שיערו חכמים שמכיון שלא ילדה בעשר שנים שהיתה עם בעלה רחוק שתלד עוד³⁸, ולכן יוציא, ויתן כתובה וישא אחרת, שכיון ששהה עמה עשר שנים ולא ילדה, יש לנו לומר שמא החסרון הוא ממנה והוא מצווה על פריה ורביה, חייב הוא להוציא³⁹ ולישא אחרת אולי יבנה ממנה ויזכה עם השנייה לפריה ורביה, ומ"מ צריך ליתן כל הכתובה ותוספת לראשונה, דשמא החסרון הוא ממנו.

³⁵ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קנד כ

³⁶ "והרמב"ם (תשובות הרמב"ם ס" קנ) כתב בפתיחא שלחה בנוא אמונ על כהן שנשא גרושה והחרים שניהם במצרים ואלקהרא ושלח הפתיחה למקום שעשה המעשה רע ושיחרמו אותם בשמם והחרים כל בר ישראל ובת ישראל וישא ויתן עמהם ויאכל וישתה וישב עמהם תוך ד' אמות ומי שיכנס עמהם לשמחה ולאבילות שיהיה כהם ומי שישתתף עמהם בחיים ובמות וחייב לסקול ארונם כשימותו וקבורתו יהיה בלא צידוק הדין ולהראות שמחה וישון באבדם וצוה לנשים בתכלית האזהרה מלהכנס עם הזונה בשום מקום ואפילו לבית המרחץ וכזה ראוי לנו השומעים בקול הרב שנפריש ונבדיל כל הקמים עליו ועוברים על מצוה ממצותיו ולא נניח בינינו וביניהם שיתוף ולא שייכות בשום ענין ולא בשום פנים עד שישוּבו להשי"ת וכשישובו יגרשנה ויבואו שניהם לב"ד וילקה כל אחד מהם מכת מרדות וישבע כל אחד מהם בס"ת המקודש שלא ישובו לעשות כמעשה הזה לעולם ולא ישא נשים בעבירה לעולם ויתודו את עוונם ברבים כמו שמרו ברבים אז נתיר להם החרם ואם יתמידו במרים תודיענו כדי שיצאו הפתיחין לעיירות הקרובות והרחוקות ותחדשו עוד עליהם החרם ברבים אם לא ישובו כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הזה הגדול להרים יד במרי ולכפור במשה ובתורתו הקדושה בגלוי ובפרהסיא ונתעלם מזה וחלילה לשם יתברך שנסביר פנים בזה או שנפחד משום אדם או נעשה לכבודו ובעל הרחמים ארך אפים יחזירם למוטב עכ"ל" (ב"י שם).

³⁷ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קנד י

³⁸ ערוך השולחן שם כג

³⁹ ובאמת חומרא גדולה היא מה שהטילו חכמים עליו לגרשה דהא בכל המצות אין האדם מחוייב לעשות יתר מצווי הקדוש ברוך הוא ובמצוה זו צונו הקדוש ברוך הוא בתורתו לישא אשה כדי להוליד בנים וכיון שנשא אשה שאינה עקרה ידועה או אילנית והיא ראויה לילד מה יש לו לעשות עוד והרי הוא כבשי דרחמנא מה שאינו מוליד אמנם מפני גודל המצוה של פו"ר הטילו חכמים עליו לנסות א"ע באשה אחרת אולי יבנה ממנה ולפיכך הגבילו זמן עשר שנים וגם אם יש איזה עילה שנוכל לתלות בזה העדר ההולדה תלינן אף בעילה כל דהוא. ערוה"ש שם כז.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ואם ירצה לישא אשה אחרת עליה הראויה לילד במקום שנוהגין לישא שתי נשים ישא, ואם לא רצה או במקום בו אין נושאים שתי נשים, כופין אותו להוציא, ולישא אשה אחרת. והברירה בידו ואינה יכולה לומר למה לך לגרשיני קח לך אחרת מפני שיכול לומר לה שכל זמן שלא אנרשך לא יתנו לי אחרת.⁴⁰

כפייה זה שאמרנו להוציא אינה כפייה בשוטים אלא בדברים, ואם כפוחו בשוטים יש לחוש שהוא גט מעושה שפסול.

יש אומרים שכל זה כשלא הוליד כלל, אבל אם הוליד זרע קיימא⁴¹ אף על פי שעדיין לא קיים פריה ורביה אין כופין להוציא, כל עוד היא ראויה להוליד, אבל כשהיא זקנה כופין להוציא⁴² וי"א שגם בזקינה אין כופין⁴³. ובזמן הזה אין נוהגין לכופ כלל. ומ"מ צריל לגרשה כדי לקיים המצוה.

י"א⁴⁴ שבחו"ל אין נוהג דין זה וכן י"א שבאדס חולה אין נוהג דין זה ולפיכך מי שאינו רוצה לגרש אשתו לאחר עשר שנים ללא ולד יכול לצרף שתי דעות אלו ולהקל אם חולה הוא ודר בחו"ל⁴⁵.

נאמן כל איש לומר על עצמו שהוא יודע בעצמו שאינו מוליד, ואין כופין אותו לישא אשה, שכל אדם בחזקת כשרות הוא ולא חשדינן ליה שעובר על העשה של פריה ורביה במזיד. אך אם היא אומרת שהמניעה ממנו, כגון שאומרת שאינו יורה כחץ וכיוצא בזה אין שומעין לה, ועליו לישא אחרת.⁴⁶

⁴⁰ שם

⁴¹ ודוקא זרע קיימא כמ"ש הפילה מונה בו היאור הגר"א שם

⁴² ב"ש שם כד

⁴³ פ"ת שם כו מתשובת מעיל צדקה לג

⁴⁴ שיטת הראב"ן וראב"י וסמ"ג ותוס' כמו שהביא הגמ"י פט"ו מהל' אישות בשמם ורבינו ירוחם בנתיב כ"ג
⁴⁵ פ"ת הביא שבתשו' בגדי כהונה סימן א' שנשאל מאיש ירא אלקים אחד ששהא עם אשתו יותר מעשר שנים ולא ילדה וקשה עליו הגירושין כי היא אשת חיל ויראת ד' ועל ידה יכול להתמיד בלימודו והוא אינו בריא כ"כ כשאר בני אדם אבל הוא חלוש ועוסק תמיד ברפואות והיא משנחת עליו בבריאות גופו וגם מנחת אותו לגדל יתום בתוך ביתו וללמוד עמו. אם מחוייב ע"פ הדין לגרשה ואף שאין כופין בזמן הזה מ"מ אולי עכ"פ עליו נשאר החיוב לעשות הגירושין מעצמו במה דאפשר לו בכל היכולת ופן יביאהו אלקים במשפט על זה אם יהיה בשב וי"א. והשיב לו שאינו מחוייב לגרשה. ועוד שבג"ד שכתובתה ותוספתה מרובה שיצטרך לבזבז כל הוננו אפשר דאינו מחוייב ואף שליש מהוננו אינו מחוייב לבזבז ומעתה יש לו סמך להיות בשב וא"ת ויוצא ידי שמים מכל הני טעמי, ועוד יצורף לזה שאינו יודע אם יזדמן לו אשת חיל וי"א כזו אשר יכול לישב וללמוד כמו עכשיו.

⁴⁶ ב"ש שם כג

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

נשא אשה⁴⁷ ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה לו, אם בתוך העשר שנים הלך הוא כמה ימים בסחורה, או שהיה הוא חולה או היא חולה אף על פי שמשמשים יחד, או שהיו חבושים אפילו יחדיו⁴⁸ בבית האסורים, אותו הזמן אינו עולה להם למניין העשר שנים⁴⁹, שאנו תולין לומר אותו העון שגורם להם להיות חולים או חבושים גם הוא מנעם מלהוליד⁵⁰, ומכאן והלאה כי הרחיב ה' להם יפרו בארץ.

מנין עשר שנים הוא גם אם לא בעל בכל לילה, אלא כל שקיים עונתו תמידין בסדרן כל אדם לפי מה שהוא, וכל שביטל צריך להשלים אותו ומאריך הוא את עשר השנים⁵¹.

יש אומרים ששיבת חוצה לארץ אינו עולה למניין העשר שנים, ואין דין זה נוהג אלא בארץ ישראל אבל היושבים בחוצה לארץ תולים לומר שעון דירתו בחוצה לארץ גורם⁵². ואין ראוי להורות כן שיבטל אדם מפריה ורביה מטעם חלוש כזה, שהרי רואים אנו שרוב האנשים פריין ורביין בחוצה לארץ⁵³.

⁴⁷ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קנ"ד י"א

⁴⁸ שהא דאמרין שהחולי או החבישה אינו עולה למניין העשר לא בחולי שמנעם מלשמש ולהוליד איירי וכן בחבישה שמנעם זה מזו בדוקא איירי, אלא מיירי אפילו שהוא או היא חולה ומשמשין מטותיהן וראויין להתעבר, אלא שאינן בבריאותן כשאר בני אדם, וכן אפילו חבושין שניהם בבית האסורין ומשמשין מטותיהן בבית האסורין, אפילו הכי אינן עולין להם מן המנין, שאנו תולין להם באותו העון הגורם להם החולי או החבישה כמו שאמרנו.

⁴⁹ עיין בתשובת מעיל צדקה סימן נ"א שכ' דזה ברור בלי ספק דכל ימי נדוּתה אין גורעין ממנין של עשר שנים ודלא כמו שעלה בדעת חכם השואל שם. אלא דאפשר שאם היה לה וסת יותר מסדרי כל הנשים והם אינם קבועים שהרי נגלה שהוא מחולי ומדוה גופה והרי זה כמו חלתה היא שאין עולה לה. פ"ת שם כז

⁵⁰ לבוש שם וט"ז ט' והוא לשון הרא"ש, אולם בערוה"ש שם כז כתב "מ"מ אנו תולין שמפני מחלתו או מחלתה לא נתעברה וכן כשהיו חבושים בבית האסורים אף על פי ששימשו שם מ"מ תולין מניעת ההריון מפני דאגת בית האסורים". וצ"ע

⁵¹ פ"ת שם כז משו"ת מעיל צדקה נ"א ועיי"ש שכתב ואפשר דאף אם ביטל לפעמים, אינו מאריך את עשר השנים כל שלא היה סמוך לטבילה שהוא זמן שרוב נשים מתעברות, אלא שאין בי כח להקל בכך אלא צריך שלא ביטל א' מן העונות וזהו בכלל הלך בדרך לסחורה וכיון שלא חילקו בין זמן לזמן מאין לנו לבדות מלבינו זמנים ולחלק בכך.

⁵² כדחזינן בסוגייתנו באברהם ששיבת חוצה לארץ לא עלתה לו מן המנין

⁵³ ועוד הרי מוכח להדיא בש"ס שם דאמוראים שהיו בבבל נהג בהם דין זה ע"ש. ערוה"ש שם כד, ומה שלא עלה לאברהם ששיבת חוצה לארץ היינו לפי שצוהו הקדוש ברוך הוא [בראשית יב, א] לך מארצך וגו' והוא נתעצל ולא הלך, לפיכך נענש. והוא הדין כל כיוצא בו שיש לתלות הדבר בשום עונש כמו בחולי או בחבושים בבית האסורים כמו שאמרנו, אבל כשאין שום דבר לתלות בו אין חלוק בין בארץ לחוצה לארץ. לבוש שם

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

יש אומרים⁵⁴ שאם שהה אדם עשר שנים בחוצה לארץ ואח"כ נכנס לארץ, אין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, ונותנין לו עשר שנים מעת ביאתו לארץ אולי בזכות הארץ יבנה⁵⁵. וכן הדר בארץ ישראל ויצא לחו"ל אין הזמן בחו"ל עולה מן המנין⁵⁶, וכן עיקר להלכה, אבל מי שלא נכנס לארץ כלל ושהה עם אשתו עשר שנים בחוצה לארץ, ודאי גם הוא יוציא אחר עשר שנים.

ח. הא והא בשוטי

יש אומרים⁵⁷ שכל כפייה להוציא היא אפילו בשוטים, ויש אומרים שכל מי שנאמר בו בפירוש בתלמוד כופין פירושו אפילו בשוטים, אבל בכל מקום שלא נאמר בפירוש כופין אלא יוציא בלבד אין כופין בשוטים אלא אומרים לו חכמים חייבוך להוציא, ואם לא תוציא מותר לקרותך עברייין, אבל אין מנדיין אותו, שהמור נידוי ממלקות, ואם בשוטים אין כופין ק"ו שאין מנדיין.

וכתבו גדולי האחרונים [שלא ראו מימיהם ולא שמעו מכמה דורות בית דין שנזקק לכופ להוציא אשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה, וכן לא ראו ב"ד שנזקקו לכופ ולמחות לאיש שאין לו בנים שנושא זקנה שאינה בת בנים או שנושא קטנה שאינה ראויה לילד, אף על פי שזה אסור אפילו לאיש שיש לו בנים, וכן בבת כהן ובת תלמיד חכם לעם הארץ וכה"ג לא ראינו ב"ד נזקקין להם למחות, מפני שראו שאם היו נזקקין לכגון זה היו מרבים מריבות וקטטות בישראל, ולכך הוצרכו חכמי הדורות הראשונים להעלים עיניהם, ק"ו אנו יתמי דיתמי שנעצים עינינו למען לא ירבו המחלוקת בישראל ולא יאמרו גט מעושה הוא זה ויוציא לעז על הגטין ועל הבנים. מיהו יש אומרים שנוכל בעת הצורך לעשות זה שנקבל גזירה וחרם בינינו שלא לישא וליתן עם אותו האיש ושלא לעשות לו שום טובה, או שלא למול בניו ושלא לקוברו, ולהחמיר עליו בכל חומרות שירצו עד שיקבל ליתן גט, ובלבד שלא ינדהו, ובלבד שלא יהא באותן הנישואין לא משום ערוה ולא משום איסור מצוה ולא משום קדושה, שכל מי שיש לו אשה בעבירה כופין אותו אפילו בשוטים עד שיוציא.

מי שאינו מקיים עונתו יכולין בית דין לנדותו ולהחרימו עד שיקיים העונה או שיגרש, כי אין זה כפייה לגרש אלא לקיים עונתו, וכן כל כיוצא בזה. וכן מי שגרש את אשתו בגט כשר ויצא קצת לעז על הגט, מותר לכופו לתת גט אחר. ובכל מקום שיש פלוגתא אם כופין אם לא, אף על גב שאין כופין לגרש מכל מקום כופין אותו ליתן כתובתה מיד וכן הנדוניא דהנעלת ליה.

⁵⁴ שיטת הטור וכ"פ בב"ש כו

⁵⁵ שכך אנו לומדים מאברהם לשיטתם

⁵⁶ ביאור הגר"א שם נה מהתוספתא וכ"כ בערוה"ש שם מהרשב"א בשם הראב"ד

⁵⁷ שו"ע ונו"כ ורמ"א קנר כא ולבוש שם וב"ש לה

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

הדרן עלך המדיר את אשתו
